

Research Paper

A Schematic Representation of the Water Conflict from Activists' Perspective in the Villages of the Gavshan Dam Basin

Soheila Sefidgar Dizgarani¹, *Farahnaz Rostami², Maryam Tatar³

1. MSc., Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran.

2. Associate Professor, Department of Agricultural Extension & Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran.

3. PhD, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran.

Citation: Sefidgar Dizgarani, S., Rostami, F., & Tatar, M. (2023). [A Schematic Representation of the Water Conflict from Activists' Perspective in the Villages of the Gavshan Dam Basin (Persian)]. *Journal of Rural Research*, 14(1), 136-151, <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.352928.1803>

doi: <http://dx.doi.org/10.22059/jrur.2023.352928.1803>

Received: 25 Dec. 2022

Accepted: 09 April 2023

Key words:

Dam Building
Projects Conflict of
Interest Conflict Pat-
tern Assessment
(CPA), Gawshan
Dam, Farmers

ABSTRACT

Much research has been conducted in the field of conflict in rural projects, however, less can be found to analyze these conflicts in a collaborative framework. Meanwhile, the identification of these conflicts by water planners and policymakers can lead to sustainable management of water resources through conflict management. Therefore, the present study seeks to gain a deeper insight into the conflicts using a qualitative method. The samples were selected through critical case sampling. Data were collected using individual semi-structured interviews. Data analysis was done using a two-dimensional graphic table of constellations. The results showed that there were conflicts between the beneficiaries of the water supply project, and the biggest conflict was between the rural, the regional water company and the agricultural organization, and the conflicts between the local people. It is hoped that the results of this research will help the water trustees of the region to gain a more realistic understanding of the water conflict in the region, and in this way, help the effective management of water resources.

Copyright © 2023, Journal of Rural Research. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-noncommercial 4.0 International License which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

Extended Abstract**1. Introduction**

Much research has been conducted in the field of investigating the conflict of rural projects, but less research can be found that identifies the social conflict between the beneficiaries with the participation of the project activists. Meanwhile, the identification of these contradictions by planners and politicians can lead

to the development of more serious programs in this field. Therefore, the present study seeks to gain a deeper insight using a qualitative method regarding the identification and analysis of social conflicts between stakeholders from the point of view of the activists of the Gavshan Dam project.

2. Methodology

The paradigm of this research is qualitative. The studied community was the households of the region under the cover of the Gavshan water resource management plan,

* Corresponding Author:

Farahnaz Rostami, PhD

Address: Department of Agricultural Extension & Education, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran.

Tel: +98 (918) 3395753

E-mail: f.rostami@razi.ac.ir

regional water and natural resources experts, the environment department and the agricultural jihad organization of Kermanshah province and city. To select the samples to be studied, an obvious and desirable purposeful sampling method was used. The required information was collected by conducting 28 interviews. In order to collect data, semi-structured individual interviews and collaborative drawing techniques were used. In order to analyze the data collected at this stage, the technique of drawing a two-dimensional graphic table of constellations was used. In fact, conflict analysis is conducted using the conflict analysis model based on a two-dimensional graphic table, in one dimension of which, symbols and groups are located at different geographical levels (from the farm, and rural communities to the national level and beyond). In the other dimension of this table, the external actors and actions of rural communities are placed. Then, in each house, the type of conflict or alignment of interests and programs is determined.

3. Results

The results showed that there were conflicts between the beneficiaries of the project and the most conflicts between the village people, the regional water company and the Jihad Agricultural Organization and the conflicts between the local people were identified. The most important conflict pattern detected was related to the conflict between the General Directorate of Natural Resources and Watershed Management of Kermanshah province with the agricultural jihad. Natural resources as a common resource belong not only to different sectors but also to future generations. Iran is one of the countries that are rich in natural resources, but the situation has progressed in such a way that, unfortunately, it does not have enough security against the challenges of energy reduction, environmental protection and sustainable development. This concern was also evident in the interviews with natural resources experts. They believe that agricultural Jihad programs are in conflict with the protection of natural resources. In addition, the implementation of the Gashan dam has caused the drying of surface water, wetlands and seasonal rivers, which has destroyed the habitat of seasonal birds in the region. "Unreasonable use of land capacity and high consumption of water per crop causes irreparable environmental risks. Destruction of the forest, natural resources, vegetation, and soil around the dam has been another destructive effect". Meanwhile, research has shown that cooperation and coordination within the framework of existing organizations and institutions that are common in the use of natural resources, and the implementation

of development plans such as dam construction projects without jeopardizing the interests of future generations..

4. Discussion

The issue of inequality in access to water and the formation of local conflicts, especially in areas that are geographically upstream and downstream, is considered a common issue. Past research has introduced climate factors such as drought and decrease in rainfall along with issues such as mismanagement of water resources and lack of water governance mechanism at the local scale as factors contributing to conflicts in irrigation networks. As a rule, there is not much ability to provide a solution regarding the climate dimension, but in the field of governance and water management, especially in the field of water distribution, the best solution is to create watershed organizations at the regional level. Taking advantage of the historical background and social potential of the region, these organizations take over the water and distribute it among the farmers fairly. These organizations are also a good field for managing and possibly resolving conflicts.

5. Conclusion

To achieve the sustainable management of water resources, economic, social and environmental aspects should be given full attention. Also, to achieve the mentioned goal, a one-sided view should be removed and the participation of stakeholders should be used. In this case, water scarcity can be controlled in the agricultural sector.

Acknowledgments

This paper was extracted from the MSc thesis of the first author in Department of Agricultural Extension and Development, Faculty of Agriculture, Razi University, Kermanshah, Iran.

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest

پروپوزیشن کاؤ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

طرح‌واره‌های تضاد بر سر آب از دیدگاه کنشگران پروژه آب‌رسانی روستاهای حوضه سد گاوشان

سهیلا سفیدگر دیزگرانی^۱، فرحناز رستمی^۲، مریم تاتار^۳

۱- کارشناس ارشد، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲- دانشیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۳- دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

حکیده

تاریخ دریافت: ۰۴ دی ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲۰ فروردین ۱۴۰۲

تحقیقات بسیاری در حوزه بررسی تضاد پروژه‌های روستایی انجام شده است، اما کمتر پژوهشی را می‌توان یافت که به واکاوی این تضادها در یک چهارچوب مشارکتی پرداخته باشد. این در حالی است که شناسایی این تضادها توسط برنامه‌ریزان و متولیان آب می‌تواند زمینه‌ساز مدیریت پایدار منابع آب از مسیر مدیریت تضاد باشد. از این رو در پژوهش حاضر با استفاده از پارادایم طبیعت‌گرایانه تلاش شد به درک عمیق‌تری نسبت تضادها دست یافت. افراد مورد مطالعه از طریق نمونه‌گیری از موارد ویژه انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته انفرادی جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از جدول گرافیکی دو بعدی طرح صورت فلکی انجام گرفت. نتایج نشان داد بین ذی‌نفعان پروژه آب‌رسانی، تضادهایی وجود داشته و بیش‌ترین تضاد بین مردم روستا با شرکت آب منطقه‌ای و سازمان جهاد کشاورزی و تضادهای بین مردم محلی بوده است. نتایج این تحقیق به متولیان آب منطقه‌ای کمک می‌کند تا به درک واقعی‌تری نسبت به تضاد آب در منطقه دست یابند و از این مسیر به مدیریت اثربخش منابع آب کمک کنند.

کلیدواژه‌ها:

پروژه‌های سدسازی، تضاد منافع، ارزیابی الگوی تضاد، سد گاوشان، کشاورزان

مقدمه

مکانی و طراحی پروژه (WCD, 2000). در ایران نیز موارد متنوعی از تضاد در پروژه‌های سدسازی گزارش شده است و محققان از جنبه‌های متنوع به آن پرداخته‌اند (Tatar et al., 2022; Veisi et al., 2020; Bijani et al., 2020; Sefidgar et al., 2022; Naderi et al., 2022; Abedi Sarvestani et al., 2021; Bijani & Hayati, 2011; Ahmadvand & Karami, 2009; Ghasemi et al., 2016). طرح مدیریت منابع آب گاوشان، یکی از نمونه‌هایی است که اخیراً تضاد آب را تجربه نموده است. منطقه مورد مطالعه، در غرب ایران در دو حوضه آبریز کرخه و سیروان قرار گرفته است و شبکه آبیاری و زهکشی آن به دو بخش بالادست (شامل شبکه آبیاری و زهکشی دشت بیله‌وار) و پایین‌دست (شبه آبیاری و زهکشی میان‌در بند) تقسیم می‌شود (MQCEC, 2013). این دو دشت مناطق کشاورزی هستند که کشت غالب آن محصولات متنوعی مانند: گندم، ذرت، چغندر قند و به میزان خیلی کمتر جو بوده و همچنین قطب صیفی و سبزی غرب کشور نیز محسوب می‌شود. بیشتر زمین‌های این منطقه آبی و به میزان کمتر دیم هستند. بهره‌برداران منطقه، پیش از اجرای پروژه سد گاوشان از چاه‌های

هنگامی که دو نهاد متفاوت بر سر یک پروژه مشترک با هم، کار می‌کنند، غیرمعمول نیست که منافع متفاوتی داشته باشند و دچار تضاد منافع شوند. پروژه‌های سدسازی از این لحاظ که همواره تعداد نسبتاً زیادی افراد و سازمان‌ها با اهداف، منافع و ارزش‌های متنوع و بعضاً متضاد را در برمی‌گیرد بیش از سایر پروژه‌ها پتانسیل تضاد ذی‌نفعان را دارند. گزارش‌های زیادی از افزایش تعداد موارد تضاد در پروژه‌های سدسازی در مناطق روستایی منتشر شده است. بنابراین، تضاد منافع، به‌عنوان یک چالش اساسی در پروژه‌های سدسازی شناخته شده است. اهمیت این موضوع به حدی است که می‌توان گفت مدیریت اثربخش این تضادها موفقیت یا شکست پروژه‌های سدسازی را رقم می‌زند (Mahato & Ogunlana, 2011). به گزارش شورای جهانی سدسازی، منازعات و تضادها پیرامون ساخت سدها از منابع متعددی سرچشمه می‌گیرند، از جمله تفاوت در ادراک توزیع منافع، هزینه‌ها، قدرت اجتماعی و اقتصادی و توزیع واقعی آن در گروه‌های ذی‌نفع تا نقش نهاد‌های مختلف، ویژگی‌های

* نویسنده مسئول:

دکتر فرحناز رستمی

نشانی: کرمانشاه، دانشگاه رازی، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.

تلفن: ۳۳۹۵۷۵۳ (۹۱۸) +۹۸

پست الکترونیکی: f.rostami@razi.ac.ir

کرد. یافته‌های این تحقیق همچنین نشان داد که علل اصلی تضاد آب کشاورزی در منطقه مورد مطالعه، کم‌آبی، خشکسالی، ساختار فیزیکی شبکه آبیاری و عدم تطابق اندازه شبکه آبیاری با ظرفیت آبی سد درودزن به‌عنوان عوامل غیرقابل کنترل همچنین ضعف مدیریت آب دولتی، تعاونی برای مدیریت محلی منابع آب توسط کشاورزان، عدم تمایل دولت نسبت به مشارکت کشاورزان و بی‌میلی کشاورزان به مشارکت در مدیریت آب به‌عنوان عوامل قابل کنترل شناسایی شدند.

ماگا^۱ و همکاران (۲۰۱۶)، در مطالعه خود ضعف چهارچوب‌های نهادی و قانونی را در مدیریت منابع طبیعی کنیا به‌عنوان عامل اصلی تضاد معرفی نموده است. بر اساس نتایج این تحقیق، چهارچوب‌های کنونی در سطح ملی بوده و ظرفیتی برای مشارکت مردم محلی در مدیریت تضاد پیش‌بینی نشده است (Muigua, 2016).

بارلی^۲ و همکاران (۲۰۱۶)، عدم وجود مذاکره‌کنندگان در منطقه و فقدان چهارچوب‌های همکاری و ساختارهای مدیریت مشارکتی را به‌عنوان مهم‌ترین علل تضاد در بین ذی‌نفعان شناسایی نمودند. در این زمینه مشارکت ذی‌نفعان در فرایند تصمیم‌گیری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین راه‌حل‌ها برای حل تضاد پیشنهاد شده است. مشارکت دادن بهره‌برداران در برنامه‌ریزی‌های مربوط به پروژه (ایستگاه آب) از راهبردهای ارائه‌شده ذی‌نفعان بوده که در صورت اجرایی شدن تأثیر بسیار مثبتی بر همراهی و مشارکت بهره‌برداران و افزایش تمایل آن‌ها به تقبل هزینه پروژه و کاهش زمان و ایجاد حس مالکیت و مسئولیت‌پذیری روستائیان و مراقبت از ادوات و تأسیسات پروژه توسط روستائیان دارد (Amirkhani et al., 2021).

بیژنی و حیاتی (۲۰۱۵)، که به موضوع تضاد آب کشاورزی در شبکه‌های آبیاری سد درودزن پرداخته‌اند، عوامل اقلیمی را در کنار مواردی چون ضعف مدیریت آب توسط دولت و فقدان مدیریت محلی آب توسط کشاورزان از مهم‌ترین علل تضاد در بین بهره‌برداران برشمرده‌اند.

آپرت^۳ و همکاران (۲۰۰۶)، در مطالعه‌ای که در زمینه، مدیریت تضاد منابع طبیعی انجام داده است، موضوعات اصلی در تضاد منابع طبیعی را کمبود منابع، عدم مشارکت ذی‌نفعان، شرایط اجتماعی ناعادلانه و توزیع ناعادلانه منابع معرفی نموده است. محققان دیگر نیز معتقدند، اگرچه اغلب پروژه‌های آبی در مناطق روستایی با هدف تضمین زندگی بهتر برای مردم محلی ایجاد می‌شوند، اما در مواردی که کشاورزان و افراد جامعه احساس می‌کنند که از حق مشارکت در تصمیم‌گیری در مورد پروژه محروم هستند معمولاً احساس نارضایتی می‌کنند، نگرش منفی نسبت به پروژه

عمیق و نیمه عمیق به‌منظور آبیاری استفاده می‌کرده‌اند. طی سال‌های اخیر و با افزایش تعداد بهره‌برداران و اضافه شدن عواملی مانند تغییر اقلیم، خشکسالی، تحریم‌ها و بیماری همه‌گیر کرونا، روند افزایشی در فراوانی تضادهای ثبت‌شده و ثبت‌نشده گزارش شده است (Tatar et al., 2019). ارزیابی سریع روستایی گروه تحقیق در منطقه و مصاحبه با کارشناسان شرکت آب منطقه‌ای ضمن تقویت این پیش‌فرض، مشخص نمود که تضادهای پیش‌آمده در پروژه منجر به تأخیر طولانی در اجرای پروژه، عقب ماندن از زمان‌بندی تعیین‌شده و به‌تبع آن تحمیل هزینه‌های مازاد بر پروژه شده است. بنابراین ضرورت یک سازوکار مناسب برای مدیریت و یا حتی حل‌وفصل این ناهماهنگی و اختلاف‌نظر بین ذی‌نفعان حوضه سد به‌ویژه کنشگران درونی و بیرونی اجتماعات روستایی و سازمان‌های مرتبط ادراک می‌شود. در چهارچوب این سازوکار پاسخ به این پرسش‌ها اجتناب‌ناپذیر است: چه مواردی از تضاد در منطقه وجود دارند؟ طرفین تضاد چه کسانی هستند؟ علل پیدایش این تضادها چیست؟ از این رو در این پژوهش سعی شده تا با بررسی هم‌زمان منافع کلیه کنشگران و ذی‌نفعان و پیدا کردن موارد تضاد با بهره‌گیری از تکنیک‌های مشارکتی از جمله روش تحلیل گرافیکی صور فلکی به تحلیل واقع‌بینانه از وضعیت تضاد در منطقه دست یابیم.

مروری بر ادبیات موضوع

مطالعات مطلوبی در حوزه تضاد در منابع طبیعی انجام شده است: **تاتار و همکاران (۲۰۲۲)**، در پیمایشی به واکاوی تضاد آب کشاورزی در حوضه آبخیز گاوشان پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان داد بیشتر تضادهای آب شناسایی‌شده در روستاهای تحت پوشش پروژه از نوع تضادهای پنهان و یا سطحی هستند که قادرند به‌سرعت به تضادهای آشکار تبدیل شوند. تضادهای آشکار نیز که پرتکرارترین نوع تضادهای آبی در منطقه هستند نسبت به سایر تضادها می‌توانند خسارات، فیزیکی، اجتماعی، زیست‌محیطی بیشتری را به بار بیاورند.

ویسی و همکاران (۲۰۲۰)، تضاد آب در مناطق روستایی ایران را با استفاده از روش پیمایش موردبررسی قرار داده‌اند. یافته‌های این تحقیق نشان داده است که اکثر روستائیان تضاد آب را در سطح آشکار تجربه کرده‌اند. به‌علاوه یافته‌های این تحقیق ثابت نمود افرادی که نگرش زیست‌محیطی خودخواهانه داشته باشند، سطح تضاد آب در آن‌ها به‌طور معنی‌داری بالاتر است. از این رو، ایجاد بینش زیست‌محیطی مناسب در ذی‌نفعان آب، راهکار مناسبی به‌منظور مدیریت تضاد در منطقه است.

بیژنی و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهشی با هدف تحلیل علل و پیامدهای تضاد آب کشاورزی در بین بهره‌برداران آب کشاورزی در شبکه آبیاری سد درودزن دریافتند، علل تضادها را می‌توان به دو گروه عوامل کنترل‌پذیر و غیرقابل کنترل تقسیم

1. Muigua
2. Barli
3. Upreti

دارند و درگیری بین مردم محلی و کارشناسان کشاورزی شدت یافته و در برخی موارد حتی پروژه را با شکست مواجه شده‌اند (Ahmadvand & Karami, 2009).

ونگ^۴ و همکاران (۲۰۱۵)، به بررسی آثار تجمعی تضاد در چرخه حیات پروژه سد پرداخته‌اند و معتقدند مشکلات ناشی از تضاد با شدت بالا کماکان در پروژه‌های سدسازی به قوت خود باقی هستند و این موضوع را به کوتاهی در پرداختن به کمیت و البته کیفیت تضادها نسبت داده‌اند. از این رو، فضای گسترده‌ای برای مطالعه، تحقیق و بررسی تضاد در پروژه‌های سدسازی وجود دارد.

در جمع‌بندی از مطالعات انجام‌شده می‌توان گفت موضوع تضاد در پروژه‌های سدسازی کماکان به‌عنوان چالش کلیدی مورد توجه محققان است. اغلب محققان با دیدگاه کمی و با روش‌های پیمایشی سعی در واکاوی تضاد از زوایای مختلف داشته و اغلب با بهره‌گیری از مدل‌های رفتاری سعی در پیش‌بینی علل و عوامل مؤثر در پیدایش تضاد داشته‌اند. فارغ از نتایج ارزشمند حاصل از این تحقیقات، به نظر می‌رسد درک ماهیت اصلی این تضادها تنها از پس یک مطالعه کیفی پدیدار خواهد شد.

روش‌شناسی تحقیق

در پژوهش کیفی حاضر سعی شد به شناسایی تضادهای اجتماعی بین ذی‌نفعان با مشارکت کنشگران پروژه سد گاوشان، کرمانشاه پرداخته شود. جامعه مورد مطالعه شامل ذی‌نفعان پروژه بوده و از دو بخش تشکیل شده‌اند: خانوارهای تحت پوشش طرح مدیریت منابع آب گاوشان و سازمان‌های ذی‌نفع (شامل آب منطقه‌ای و منابع طبیعی و اداره محیط‌زیست و سازمان جهاد کشاورزی استان و شهرستان کرمانشاه).

به‌منظور انتخاب مصاحبه‌شوندگان از بین خانوارهای منطقه تحت پوشش طرح مدیریت منابع آب گاوشان سعی شد افرادی انتخاب شوند که درگیر تضادهای ناشی از اجرای پروژه هستند. به‌منظور شناسایی دقیق آن‌ها با مراجعه به تعاونی‌های آب‌بران در روستاهای تحت پوشش، از مدیران آن‌ها خواسته شد تا فهرستی از افرادی که به نظر آن‌ها بیشتر از سایرین درگیر منازعات ناشی از اجرای پروژه هستند ارائه دهند. معیارهای ورود به این مطالعه برای شرکت‌کنندگان عبارت بودند:

- کشاورز باشند؛
- تمایل به بیان و اظهار تجارب و احساسات درونی خود در رابطه با منازعات آبی داشته باشند؛
- داشتن تجربه در رابطه با منازعات آبی در منطقه.

این روش نمونه‌گیری قرابت زیادی با روش نمونه‌گیری یارز یا موارد ویژه دارد و منطق آن این است که «اگر این گروه مشکل داشته باشند، می‌توان مطمئن بود همه گروه‌ها نیز این مشکل را دارند» (Ranjbar et al., 2011).

همان‌گونه که در مسئله تحقیق نیز اشاره شد بخشی از تضاد مربوط به کنشگران بیرونی است؛ بنابراین طی تماس با سازمان‌های مربوطه، از آن‌ها خواسته شد تا گروهی از کارشناسان را به‌عنوان نماینده خود در فرایند تحقیق معرفی نمایند. این همان روش انتخاب موارد بارز است که در آن نمونه‌ها به دلیل اهمیت فوق‌العاده‌ای که دارند و در مرکز موضوع مورد بررسی قرار دارند، انتخاب می‌شوند (Ranjbar et al., 2011). بدین ترتیب نمونه‌ها یا موارد ویژه شامل پنج کارشناس جهاد کشاورزی استان و شهرستان کرمانشاه، و پنج کارشناس آب منطقه‌ای و محیط‌زیست و منابع طبیعی انتخاب شدند.

به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها، از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته انفرادی استفاده شد و با بهره‌گیری از فنون مشارکتی ترسیمی تلاش شد تا بر غنای داده‌ها افزوده شود. مصاحبه‌ها بین ۲۵ تا ۴۵ دقیقه بسته به تمایل شرکت‌کنندگان برای ادامه مشابه به طول انجامید. مکان مصاحبه به خواست شرکت‌کنندگان در مسجد روستا و یا منزل آن‌ها بود. کارشناسان را با قرار قبلی و در دفتر کارشان ملاقات شدند. پس از برگزاری بیست‌وپنج جلسه با روستائیان اشباع داده حاصل شد و نمونه‌گیری‌ها متوقف شد. با این حال، به‌منظور افزایش اعتبار داده‌ها سه مصاحبه تکمیلی نیز انجام شد. مصاحبه‌ها در دوره زمانی تیر تا آذر ۱۴۰۱ انجام پذیرفت.

به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری‌شده از تکنیک ترسیم جدول گرافیکی دو بعدی طرح صور فلکی استفاده شد. تحلیل تضاد با استفاده از الگوی تحلیل تضاد بر مبنای جدول گرافیکی دو بعدی به این صورت است که در یک بعد آن، نمادها و گروه‌ها در سطوح جغرافیایی مختلف (از مزرعه، اجتماعات روستایی تا سطح ملی و فراتر از آن) جای دارند. در بعد دیگر این جدول، کنشگران بیرونی و اقدامات جوامع روستایی قرار می‌گیرند. سپس در هر خانه نوع تضاد یا همسویی منافع و برنامه‌ها مشخص می‌شود. در مطالعات کیفی، معمولاً اصطلاحاتی همچون دقت علمی به‌جای روایی استفاده می‌شود. انواع دقت علمی در مطالعات کیفی عبارت‌اند از: اعتبار پذیری، انتقال‌پذیری، اعتمادپذیری و تأیید پذیری (Guba & Lincoln, 1994). در این تحقیق به‌منظور افزایش اعتبار پذیری داده‌ها از تکنیک کنترل اعضا، به‌منظور تعیین انتقال‌پذیری نتایج نیز از تکنیک توصیف حداکثری، و به‌منظور افزایش قابلیت تأییدپذیری، داده‌های خام و کلیه یادداشت‌ها، اسناد و ضبط‌شده‌ها برای بازبینی‌های بعدی بایگانی شدند.

4. Wang

یافته‌ها

پیش‌بینی الگوی مناسب مدیریتی در سیاست‌گذاری‌ها. جداول شماره ۱ تا ۷ و تصاویر شماره ۱ تا ۶ نتایج اجرایی این بخش از پژوهش را نشان می‌دهد.

در ادامه با استفاده از تجزیه و تحلیل الگوی تضاد به تحلیل تضادهای شناسایی شده پرداخته شد. این الگو ظرفیت‌هایی دارد که روابط بین کنشگران، حوزه عمل و منابع آن‌ها و تضادهای متأثر از زمینه سیاست‌های کلی آن‌ها را نشان می‌دهد. به‌طور کلی، الگوی تضاد بر مبنای جدول گرافیکی دو بعدی شکل می‌گیرد. در یک بعد آن، سطوح سازمانی در طبقات جغرافیایی مختلف (از اجتماعات روستایی تا سطوح ملی و فراتر از آن) جای دارند. در بعد دیگر این جدول، حوزه سیاست‌های مرتبط با کنشگران رسم می‌شود. سپس در هر خانه نوع تضاد یا همسویی منابع و برنامه‌ها مشخص می‌شود (Sauer, 2008) (تصویر شماره ۷).

هدف از این پژوهش، شناسایی و تحلیل تضادهای اجتماعی ناشی از اجرای پروژه در منطقه مورد مطالعه بود. به‌منظور دستیابی به این هدف از تکنیک ارزیابی الگوی تضاد^۵ استفاده شد. به‌منظور بررسی تضادها لازم است ابتدا تحلیل درباره ذی‌نفعان صورت گیرد. تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان روشی برای شناسایی کنشگران کلیدی، حوزه جغرافیایی محل استقرار و دامنه نفوذ آن‌ها در سیاست‌گذاری‌ها، بررسی سیاست‌های کلی آن‌ها و ارزیابی منافع و تضاد آن‌ها با دیگر سازمان‌ها تعریف کرد (Hjorts et al., 2005). رامیرز^۶ (۱۹۹۹) چهار دلیل برای تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان معرفی می‌کند که عبارت‌اند از: کشف الگوهای تعاملات بین ذی‌نفعان، تحلیلی برای بهبود مداخله‌گری‌ها، تحلیل تضادهای بین ذی‌نفعان،

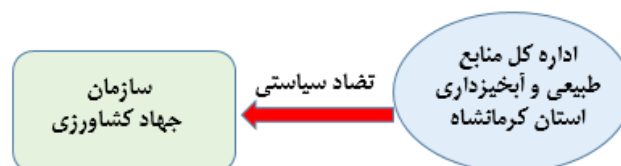
5. Conflict Pattern Assessment (CPA)
6. Ramirez

جدول ۱. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (اداره کل منابع طبیعی و آب‌خیزداری استان کرمانشاه).

کنشگران	حوزه جغرافیایی	سیاست کلی	تضاد سیاست‌گذاری/منافع با دیگر سازمان‌ها
اداره کل منابع طبیعی و آب‌خیزداری استان کرمانشاه	استان	حفظ منابع طبیعی	«با سازمان جهاد کشاورزی اختلاف داریم. آن‌ها فقط به فکر افزایش تولید و آمار بالای تولید هستند. ولی ما به محیط‌زیست و نسل‌های آینده هم فکر می‌کنیم. ساخت سد مشکلات زیست‌محیطی و قطع احتمالی درختان جنگل و تخریب عرصه‌های منابع طبیعی و مسائل اجتماعی را ایجاد کرده. در پائین دست به‌خصوص در خطوط انتقال کانال‌های آب و خطوط بهره‌برداری اثرهای تخریبی کمتر بوده و بیشتر بهره‌برداری منجر به بهبود معیشت کشاورزان و ساکنین مجاور کانال شده که اقدام مثبتی هست. بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی را باعث شده که این امر فشار وارده به عرصه‌های منابع طبیعی را کاهش داده. از دیدگاه کلان زیست‌محیطی بخواهیم بررسی کنیم ترویج و توسعه محصولات زراعی آب‌بر و پرمصرف در بلندمدت مخاطرات زیست‌محیطی را به همراه دارد. در واقع آثار ناشی از مصرف بی‌رویه کود و سم، فرسایش خاک ناشی از آبیاری نامناسب، بهره‌برداری بی‌رویه از ظرفیت زمین و مصرف بالای آب به ازای محصول، مخاطرات زیست‌محیطی جبران‌ناپذیری را به بار می‌آورد. تخریب جنگل، منابع طبیعی، پوشش گیاهی، خاک و... در پیرامون کاسه سد از دیگر آثار مخرب بوده است.»

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

تصویر ۱. تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (اداره کل منابع طبیعی و آب‌خیزداری استان کرمانشاه). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

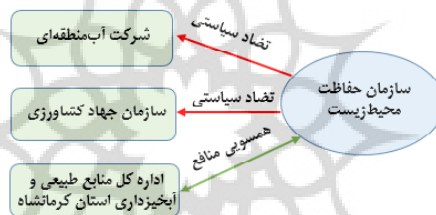
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۲. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (سازمان حفاظت محیط زیست).

کنشگران	حوزه جغرافیایی	سیاست کلی	تضاد سیاست‌گذاری/منافع با دیگر سازمان‌ها
سازمان حفاظت محیط زیست	استان	پایش منابع آب و صدور اجازتهای برای ساماندهی منابع آلاینده ورودی سد‌ها	«با شرکت آب منطقه‌ای اختلاف داریم. آن‌ها فقط جایی که آب جاری باشد و خاک رسی باشد را می‌گویند خوب است برای سدسازی می‌رود سد می‌زند و اصلاً به مسیر هیدرولوژیکی منطقه و اصول اکولوژیکی معتقد نیستند. با جهاد کشاورزی هم اختلاف داریم. جهاد با آب منطقه‌ای همسو هست. جهاد کشاورزی فقط می‌خواهد زراعت را از دیم به آبی تبدیل کند و عملکرد را افزایش دهد (درواقع توسعه روستایی بدهد) اعم از کشت‌های مختلف و تاحدودی به آن‌ها اجازه داده می‌شود که در چرخه اکولوژیکی دخالت کنند. بودجه جهاد کشاورزی خیلی زیاد است ولی استفاده درست و به‌جا از این بودجه صورت نمی‌گیرد. سیاست‌های ما با اداره منابع طبیعی همسو هست. این سد را نباید با این ابعاد بزرگ در این منطقه می‌ساختند چون همستاری (تعادل طبیعت) را بر هم می‌زند. از نظر ساختار زمین‌شناسی بین مرز سنگ‌های آذرین و رسوبی-آهکی قرار دارد و پوسته‌های سنگی آن فلسی (تريشی) هست. خاک منطقه از نوع شیست هست که برای منابع آب بزرگ مناسب نیست. بخشی از ورودی سد گاوشان از رودخانه قشلاق سندیج نشأت می‌گیرد که به تبع ساختار زمین‌شناسی اش (آذرین) مقادیر زیادی فلزات سنگین مثل: جیوه، آهن، آلومینیوم و... دارد. در ایران برای سدسازی ابتدا عملیات آبخیزداری و مهار آب در سرشاخه‌های هیدرولوژیکی صورت نمی‌گیرد و همین امر باعث انواع آلودگی ناشی از آب‌شویی (لیچینگ) دشت‌های جانبی، پساب و رواناب‌های مختلف به کاسه سد می‌شود. در کرمانشاه نزدیک ۱ میلیارد مترمکعب آب در پشت سد‌های استان سال‌ها است بدون استفاده انباشته شده. ماندگاری آب در پشت سد‌ها باعث احیای مواد آلاینده ورودی به آن‌ها شده و عناصر را در آب شناور می‌کند و باعث تهدید بهداشت عمومی می‌شود. فاضلاب ۲ روستای بزرگ در حاشیه سد گاوشان با جمعیت بالای ۳۵۰۰ نفر فاضلابشان بدون تصفیه، مستقیم از طریق نهر جاری و به دریاچه پشت سد گاوشان (کاسه سد) ریخته می‌شود. این آب تصفیه اولیه و ثانویه می‌شود ولی همچنان بخشی از مواد معدنی و عناصر سنگین داخل فاضلاب موجود در آب سد گاوشان باقی می‌ماند. این آب پمپاژ می‌شود و برای شرب کرمانشاه و کامیاران استفاده می‌شود.»

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۲. تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (سازمان حفاظت محیط زیست). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

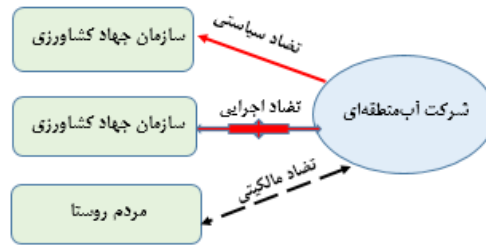
جدول ۳. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (شرکت آب منطقه‌ای).

کنشگران	حوزه جغرافیایی	سیاست کلی	تضاد سیاست‌گذاری/منافع با دیگر سازمان‌ها
شرکت آب منطقه‌ای	استان	مدیریت، حفظ و نگهداری منابع آبی (ایجاد تعادل بین منابع و مصارف آب)	«ما همیشه با جهاد کشاورزی مشکل داریم. چون آن‌ها فقط به فکر افزایش عملکرد محصول هستند، آن‌هم با ساده‌ترین روش یعنی استفاده بیشتر از آب در کشاورزی. درحالی‌که علمی‌ترین راه این است که بری روی بذر و خاک کار کنی تا عملکرد بذر رو زیاد کنی. از طرف دیگر، آب منطقه‌ای هدفش کاهش مصرف آب و استفاده بهینه از آب هست. بحث دیگر آمایش سرزمین هست، سر الگوی کشت هست. جهاد کشاورزی همش به کشاورزان میگه برید کلزا کشت کنید. درحالی‌که نه اقلیم و نه عرف منطقه را در نظر گرفته. به کلاس آموزشی صفر تا صد کلزا رو نمی‌دارد که کشاورزان بدانند برای کشت کلزا چکار کنند. فقط تاریخ کشت و برداشت رو میگن که ۱۵ شهریور کشت باشه و خرداد هم برداشت کنید. درواقع جهاد کشاورزی برنامه‌ای برای الگوی کشتی که بر اساس امنیت غذایی باشه و امنیت تولید محصولات کشاورزی ندارد. اگر برنامه داشت باید الان این‌طور می‌شد که امسال منطقه غرب خشکسالیه محصولات آبرو و استراتژیک رو ببرد تو شمال و شمال شرق و شمال غرب کشت کند که ترسالیه و کشت‌های کم آبه را اینور غرب کشت کند. اگه سیستم قابلیت دینامیک داشته باشه به نفع همه است. ما الان مجبوریم به کشاورز الگوی کشت تحمیل کنیم و بگیریم کشت بهاره نباید داشته باشی امسال چون خشکسالیه. از طرف دیگر کشاورز بنده خدا خرج زن و بچه‌اش را با این زمین باید دربیارد. اینایی که گفتیم برای منطقه بیله‌واره ولی میان‌دریند حالا چاه دارند اکثراً و خودشون را یک‌جوری رفع و رجوع می‌کنند آبی که سد گاوشان به کشاورزهای تحت پوشش میده اطمینانی نیست. چون یک سال می‌بینی خشکسالیه مثل پارسال و امسال ما می‌گیریم باید فقط کشت پاییزه داشته باشی و درآمدشون خیلی کم می‌شه و اگه کسی پارسال گندم کشت کرده امسال باز باید گندم باشه و جو هم همین‌طور این خودش باعث افزایش علف‌های هرز می‌شه. خیلی از جاهای میان‌دریند هست که ما کانال اصلی را ایجاد کردیم ولی جهاد کشاورزی نرفته کانال فرعی شبکه ۳ و ۴ را اجرا کنه و به جاهایی هست اون رفته کانال فرعی را ایجاد کرده ما هنوز کانال اصلی مومن شکل نرفته و یک جاهایی مثل D۹ شبکه رفته ایستگاه پمپاژ رفته ولی به واسطه فاصله مکانی که داره از منبعی که داره آب می‌گیره حدود ۴۰ کیلومتر کشاورزی که باید آب جلو دستش باشه استفاده کنه، بنابراین نمی‌ذاره به این نقطه آخر برسه. درواقع به پراکندگی و عدم هماهنگی بین آب منطقه‌ای و جهاد هست که هر کدوم جزیره‌ای کار کردند. یک مشکل دزدیدن ترانس در منطقه بیله‌وار هست که کشاورزان حاضر به خریدش به‌صورت مشارکتی نیستند.»

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

تصویر ۳. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (شرکت آب منطقه‌ای). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

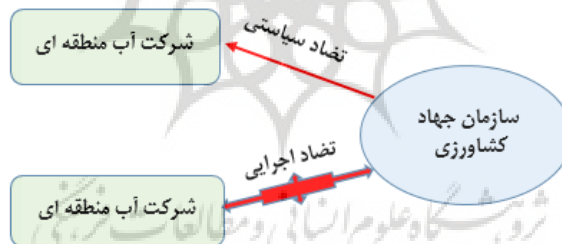
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۴. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه).

کنشگران	حوزه جغرافیایی	سیاست کلی	تضاد سیاست‌گذاری/منافع با دیگر سازمان‌ها
سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه	استان	تأمین امنیت غذایی جامعه	با آب منطقه‌ای مشکل داریم. هماهنگ نبودن در اجرای پروژه سد گاوشان و جزیره‌های کار کردن. به سری اختلافات در مورد اقتصاد کشاورزی، جهاد کشاورزی برای اینکه بتونه با توجه به سیاست‌های کلی که در جامعه هست و بحث تحریم‌ها و محدودیت‌هایی که در بحث واردات محصولات کشاورزی هست، حالا درست یا غلط به کنار ولی اگر بخواد پیگیر برای انجام این سیاست‌ها باشه طبیعتاً به برخورداری پیش میاد در سایر بخش‌های جامعه مثلاً در صنعت و آب شرب و تخصیص‌های سیستماتیک. عمده‌ترین تضاد در واقع بین آب منطقه‌ای و جهاد کشاورزی بر سر تداخل کاری هست. در بخش کشاورزی اگر بخواد فقط با رویکرد خودکفایی محصولات کشاورزی کشور را تأمین کند قاعدتاً آب می‌خواد و مصرف آب هم قطعاً مشکلاتی به وجود میاره مثل: تخلیه مخزن آب زیرزمینی و پروژه‌های آب‌های سطحی و... آب سد گاوشان انتقال آب از حوضه‌ای به حوضه دیگر هست و بیشتر در حوضه مرزی هست ولی مصرفش در دشت میان دربند و بیلوار هست. ما می‌خواهیم که آب کشاورزی یک متولی دولتی داشته باشه یک بخش ایجاد بشه که سیاست‌ها را از بالا که می‌گن از آنجایی تا جایی این‌ها را تدوین و مدیریت کنند. روی باز بودن بعضی کانال‌ها مثل D۹ نزدیک رودخانه رازآور هست مشکلاتی از قبیل برداشت آب توسط کشاورزهای دیگه و مشکلات دیگر اتفاق افتاده.

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

تصویر ۴. تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (سازمان جهاد کشاورزی استان کرمانشاه). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

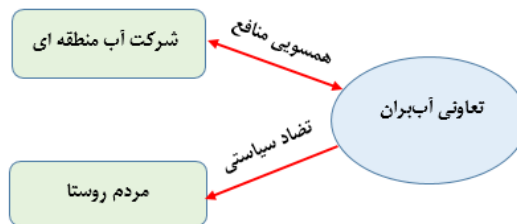
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

جدول ۵. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (تعاونی آب‌بران).

کنشگران	حوزه جغرافیایی	سیاست کلی	تضاد سیاست‌گذاری/منافع با دیگر سازمان‌ها
تعاونی آب‌بران	روستای بیلوار	توزیع و آبرسانی به روستا (اول ارتباط بین مردم روستا و شرکت گاوشان)	«با منابع طبیعی و محیط‌زیست مشکلی نداریم. زمین‌های ما همش کشاورزی هست و منابع طبیعی نداریم. ما ۳ نفریم تو هر روستا که آب را از امور آب تحویل می‌گیریم. بعد با قرعه‌کشی و این‌ها بین کشاورزان تقسیم می‌کنیم که اول کی آب بگیره. البته باز یک اختلافاتی سر اینکه کی اول آب بگیره و بعضی‌ها بی‌نوبت آب می‌برند هست. کشاورزان به موقع قرارداد نمی‌بندند، بعضی‌ها مجانی آب می‌برند، ما هم نمی‌توانیم چیزی بگیریم شری بدیم دست خودمان. این‌ها بیشتر کسانی هستند که زمین اجاره کردند. لیستشان را گزارش می‌کنیم شرکت گاوشان، آن‌ها هم می‌گن هی تا ۱۰ سال دیگر هم باشه باید پولش بدهند. دزد رایزر و آبپاش زیاد داریم از خودی نیست از بیرون از روستا است. چند بار هم حتی گرفتیمشان دادیم دست پاسگاه قلووز ولی ولشان کردند. رسیدگی نمی‌کنند متأسفانه. این طرح باعث اشتغال در روستا شده. بچه‌هایم همه لیسانس دارند اینجا کشاورزی می‌کنند و درآمدشان خوب است. ما به‌عنوان مسئول فقط شر دادن دستان نه حقوقی نه بیمه‌ای هیچی نداریم. الان هم شرکت گاوشان گفتند دیگر کار به کشاورز نداریم از مسئول تعاونی آب‌برها چک ضمانت به‌جای همه می‌گیریم ما هم قبول نکردیم شرکه بدن دست ما.»

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

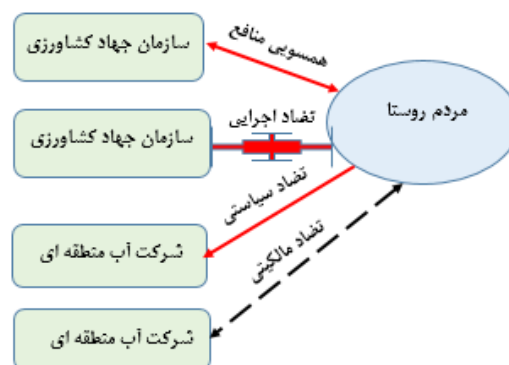
تصویر ۵. تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (تعاونی آب‌بران). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

جدول ۶. نتایج تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (مردم روستا).

کنشگران	حوزه جغرافیایی	سیاست کلی	تضاد سیاست‌گذاری/منافع با دیگر سازمان‌ها
کشاورزان	روستا	افزایش عملکرد محصولات و درآمد مردم	<p>«ما اصلاً منابع طبیعی و زمین درجه ۳ نداریم. طرح طوبی هم در روستا ما اجرا نشده (طرح طوبی ایماه یه نگریده)، تمام زمین‌ها کشاورزی هست و زراعت.</p> <p>باغ انگشت‌شمار در حد ۳۰ الی ۴۰ تا درخت شاید باشه آن هم برای مصرف خانوار. در ابتدای بهار امور آب، آب اول را خیلی دیر باز می‌کنند باعث خسارت به محصول میشه. نقص فنی در اجرای پروژه سد گاوشان در خصوص رایزرها و آب‌پاش‌ها. فاصله بین رایزرها زیاد است. مناسب فقط کشت گندم و ذرت و چن تا کشت محدود. سیب‌زمینی همیشه کشت کرد. آب دست خودمان نیست. فاصله بین رایزرها به جای ۲۰ متر ۲۵ متر است، وسط دو تا رایزر همیشه یک تیکه‌اش آبیاری نمیشه، همیشه بعضی محصولات را کشت کرد. الگوی کشت محدود هست، ما دوست داریم کشت‌های پردرآمد داشته باشیم نمی‌ذارند فشار آب کمه، کشاورزها رعایت نمی‌کنند نوبت‌ها را بهم می‌ریزند. بعضی‌ها چاه دارند آن تیکه زمین‌ها را هرچی بخواهند می‌کارند، بعضی‌ها اجاره می‌دن همدانی‌ها سیب‌زمینی می‌کارند درآمد خوبی دارند ولی به ما طریقه کاشت و داشت و برداشتش رو یاد نمی‌دن. ما پارسال با برادرم نفری ۴۰ میلیون ضرر سر سیب‌زمینی کردیم. مهندس‌های بیرون هکتاری ۵۰۰ هزار می‌گیرند فقط هر هفته بیان راهنمایی کنند برای کشت سیب‌زمینی. روستای ما ۷ حلقه چاه دارد، که آن زمین‌ها دیگر تحت پوشش گاوشان نیستند</p> <p>رایزر و آبپاش‌ها هم می‌زدند گرفتارشان از مردم کرمانشاه و روستاهای دیگر بودند. ولی چه فایده ولشان کردند. ما هم نمی‌توانیم خو بریم سزمین نگهبانی بدیم، ۲ الی ۳ کیلومتر فاصله داره با خانه‌ها بعد سرده و زمین‌ها خیلی وسیع و زیاده. روستا هم گرگ داره که از کوه‌های اطراف میان (البته از کز و کیف اطراف میان). مجبوریم تو زمستان‌ها وقتی کشاورزان نمی‌رن سر زمین بازشان کنیم تو خانه نگهداری کنیم. کلی بار خاک و بتن ریختیم کنارش هم باز زدیده بودند. جهاد میاد گندم از ما با قیمت ارزان می‌خره بعد فصلش تمام شد میاد برای کشت گندم (هر هنهگی خومان و چن برابر قیمت آفروشه بهمان) گندم خودمون را با قیمت زیاد به ما می‌فروشه. بنر بوجاری شده و پریازده نیاره ما خودمان دنبال رقم خوب می‌گردیم. یا بنر همسایه می‌خریم که مال زمین‌های خودشه، آخه هر سال هر بنر خودمان باشه عملکرد پایین میاد و آفات زیاد می‌شه تو زمین. بعضی از کشاورزان شیر رایزرها را تعویض نمی‌کنند چکه می‌کنه یا خرابه آب ول می‌شه. ما می‌گیم زوج و فردش بکنیم همه می‌گن باشه قبول. یه دفعه موقع آبیاری چند نفر نوبت را خراب می‌کنند دوباره فشار آب کم می‌شه.</p> <p>آب منطقه‌ای میگه ۴۰ به ۶۰ کشت کنید یعنی ۴ درصد زمین‌ها کشت بهاره و ۶۰ درصدش پاییزه باشه، وگرنه آب نمی‌دم. کشت‌های پاییزه که می‌توانیم انتخاب کنیم: گندم، کلزا، جو، کشت‌های بهاره که می‌توانیم انتخاب کنیم: گشنیز، ذرت، کدو. قیمت حق‌آبه برای محصولات مختلف در هکتار: گندم ۱ میلیون تومان، ذرت ۱۷۰۰، سیب‌زمینی ۳ میلیون تومان، کلزا ۱ میلیون تومان. آب اول کشت بهاره را خیلی دیر باز می‌کنند اینطور بازده میاد پایین».</p>

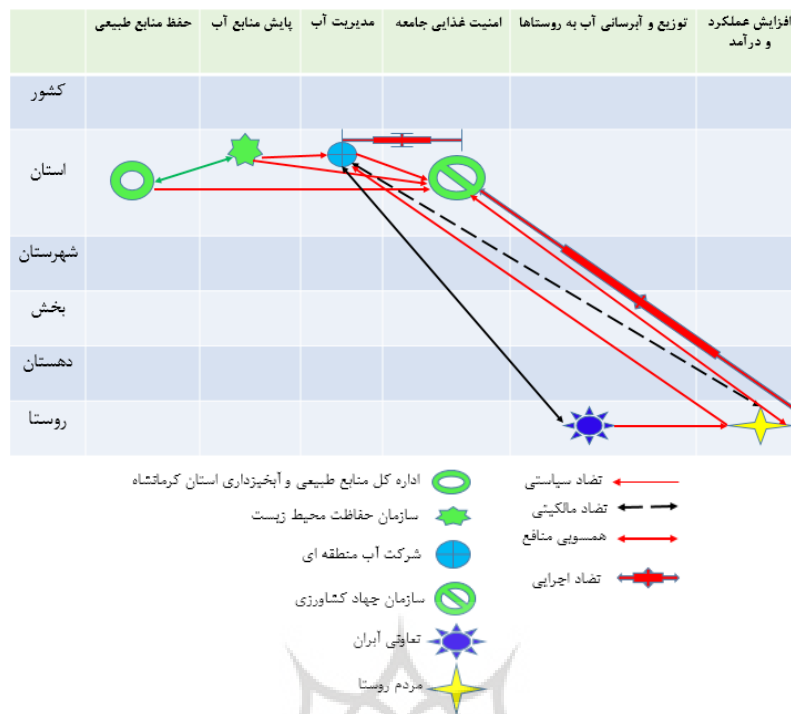
فصلنامه پژوهش‌های روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

تصویر ۶. تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان (مردم روستا). منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

تصویر ۷. الگوی گرافیکی تحلیل تضاد. منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱

فصلنامه پژوهش‌های روستایی

بحث و نتیجه‌گیری

ازای محصول، مخاطرات زیست‌محیطی جبران‌ناپذیری رو به بار میاره. تخریب جنگل، منابع طبیعی، پوشش گیاهی، خاک پیرامون سد از دیگر آثار مخرب بوده است.

این در حالی است که تحقیقات نشان داده همکاری و هماهنگی در چهارچوب سازمان‌ها و نهادهای موجود که در استفاده از منابع طبیعی با هم مشترک هستند، اجرای طرح‌های توسعه‌ای مانند پروژه‌های سدسازی را بدون به خطر انداختن منافع نسل‌های آینده تسهیل می‌کند (Solaymani, 2021). بنابراین، واژه کلیدی در این بخش به‌منظور حل مشکلات ناشی از تضاد سیاست‌گذاری در بخش‌های مختلف، مدیریت یکپارچه منابع است. مدیریت یکپارچه، فرایندی است که آب‌و‌خاک و سایر منابع وابسته را به‌صورت هماهنگ مدیریت می‌کند و هدف از آن ارتقای رفاه اقتصادی و اجتماعی بدون به خطر افتادن پایداری زیست‌بوم است (Claussen, 2004). پیاده‌سازی مدیریت یکپارچه آب در گرو تحقق سه رکن زیر است:

۱. زمینه‌سازی در قالب سیاست‌ها، استراتژی‌ها و قوانین مناسب برای توسعه و مدیریت پایدار منابع آب؛
  ۲. پی‌ریزی یک چهارچوب نهادی که از طریق آن این سیاست‌ها و استراتژی‌ها را بتوان اجرا نمود؛
  ۳. مهیا ساختن ابزارهای موردنیاز برای انجام وظایف این نهادها.
- مدیریت یکپارچه منابع آب در برخی از کشورهای جهان شکل گرفته است و یا در حال شکل‌گیری است. با وجود اینکه این

در این پژوهش، به‌منظور واکاوی تضاد در منطقه از تحلیل الگوی تضاد استفاده شد. تحلیل الگوی تضاد، یک روش نیمه‌رسمی است که به شناسایی بازیگران کلیدی، روابط و تعامل آن‌ها و همچنین باورها، علایق و منافع اصلی آن‌ها کمک می‌کند. این روش، اطلاعات مربوط به تضاد را به شکل الگوهای تعاملی تبدیل می‌کند. این اشکال کمک می‌کنند تا اطلاعات مربوط به تضاد را دسته‌بندی و مقایسه نمود (Sauer, 2008; Saidi et al., 2016).

اولین الگوی تضاد تشخیص داده‌شده مربوط به تضاد اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان کرمانشاه با جهاد کشاورزی بود. منابع طبیعی به‌عنوان یک منبع مشترک نه‌تنها به بخش‌های مختلف بلکه، به نسل‌های آتی هم تعلق دارد. ایران یکی از کشورهای است که از نظر منابع طبیعی غنی است اما، شرایط به‌گونه‌ای پیش رفته که متأسفانه در برابر چالش‌های کاهش انرژی، حفاظت از محیط‌زیست و توسعه پایدار از امنیت کافی برخوردار نیست (Solaymani, 2021). این دغدغه در مصاحبه‌های کارشناسان منابع طبیعی نیز مشهود بود. آن‌ها معتقدند برنامه‌های جهاد کشاورزی با حفاظت از منابع طبیعی منافات دارد. به‌علاوه، اجرای سد گاوشان باعث خشک شدن آب‌های سطحی، تالاب‌ها و رودخانه‌های فصلی شده که این امر خود باعث نابودی زیستگاه پرندگان فصلی در منطقه شده است.

«بهره‌برداری بی‌رویه از ظرفیت زمین و مصرف بالای آب به

از کارمندان جهاد کشاورزی در این باره می‌گوید:

«با آب منطقه‌ای مشکل داریم. هماهنگ نبودن در اجرای پروژه سد گاوشان و جزیره‌ای کار کردن، جهاد کشاورزی برای اینکه بتونه باتوجه به سیاست‌های کلی که در جامعه هست و بحث تحریم‌ها و محدودیت‌هایی که در بحث واردات محصولات کشاورزی هست، حالا درست یا غلط به کنار ولی اگه بخواد پیگیر برای انجام این سیاست‌ها باشه طبیعتاً به برخوردهایی پیش میاد در سایر بخش‌های جامعه مثلاً در صنعت و آب‌شرب و تخصیص آب».

تحقیقات دیگر راه‌حل این تضاد را تغییر از حکومت آب به حکمرانی آب معرفی نموده‌اند (Bijani & Hayati, 2011). این در حالی است که، حکمرانی آب، طیف وسیعی از نظام‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و اداری را که برای توسعه و مدیریت منابع آب و ارائه خدمات آب در سطوح مختلف جامعه وجود دارند در برمی‌گیرد (Rogers & Hall, 2003). بنابراین این پیشنهاد پیش از حد کلی و مبهم بوده و راهگشا نخواهد بود. در واقع، اخیراً محققان دسته‌بندی‌های متفاوتی از رویکردهای حاکم بر حکمرانی معرفی نموده‌اند مانند رویکرد تجربی، انطباقی، حکمرانی شرکتی، شبکه‌ای و چند مرکزی که مطابق با چالش‌های پیش رو می‌توان از آن بهره برد. در این راستا، و باتوجه به موضوع تضاد سازمانی بین جهاد کشاورزی و شرکت آب منطقه‌ای که هر دو در مدیریت آب مناطق ذی‌نفع هستند، پیشنهاد می‌شود تا رویکرد حکمرانی از سلسله مراتبی به چند مرکزی تغییر جهت دهد.

حکمرانی چند مرکزی، در شرایطی که تصمیمات مربوط به آب در قلمرو چند سازمان با اهداف مختلف قرار بگیرد این نوع حکمرانی به‌گونه‌ای روابط را شکل می‌دهد که توزیع اختیار در تصمیم‌گیری بین آن‌ها به تناسب صورت گیرد. این نوع حکمرانی بیشتر در نظام‌های آبی با ساختار پیچیده و تودرتو منطبق است. توزیع مؤثر تصمیم‌گیری در سطوح مختلف برای رسیدگی به مشکلات آب (Julio et al., 2021). اوستروم مبدع این نوع حکمرانی معتقد است که مراکز تصمیم‌گیری در هریک از این سازمان‌ها مستقل از دیگری هستند اما، بازیگران این سازمان‌ها در یک رابطه رقابتی و درعین‌حال همکارانه قرار دارند و قادر به حل تعارضات بین خود هستند (Julio et al., 2021).

همان‌گونه که اشاره شد، آب منطقه‌ای به‌عنوان متصدی امور آب در منطقه، از دو جانب درگیر تضاد است. یکی با جهاد کشاورزی که توضیح داده شد و از سوی دیگر با مردم محلی.

«مردم پای کار نیستند و در مدیریت آب همکاری نمی‌کنند هیچ، که مشکلاتی هم ایجاد می‌کنند. آب‌بها را به‌موقع پرداخت نمی‌کنند. از حقا به‌همدیگر می‌دزدند و دریچه کانال‌ها ر دست‌کاری می‌کنند».

راهبردها به‌منظور مدیریت یکپارچه منابع آب ضروری است، لیکن لزوماً به معنای اجرای کامل فرایند مدیریت یکپارچه نیست. در ایران نیز با وجود آنکه این جهت‌گیری‌ها آغاز شده است، نظیر ماده ۱۴۰ در رابطه با مدیریت جامع یا به‌هم‌پیوسته و توسعه پایدار منابع آب که در قانون برنامه پنجم توسعه شکل گرفته است، اما هنوز برخی از ناهماهنگی‌ها بین اهداف و سیاست‌های کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مرتبط با بخش آب خصوصاً وزارت نیرو، وزارت جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت از محیط‌زیست وجود داشته است. به‌عنوان نمونه در ماده ۱۴۰ و بند و ماده ۱۴۸ قانون برنامه پنجم توسعه وزارت نیرو به دنبال کاهش اضافه برداشت از آب‌خوان‌ها بوده است. در صورتی که در ماده ۱۴۹ قانون برنامه پنجم وزارت کشاورزی به دنبال خودکفایی در محصولات است. این موارد سیاست‌ها و قوانینی هستند که به‌منظور زمینه‌سازی اجرای مدیریت یکپارچه در ایران تصویب شده‌اند (MQCEC, 2013).

دومین الگوی تضاد مربوط به سازمان حفاظت از محیط‌زیست است که منافع مشترکی با آب منطقه‌ای، جهاد کشاورزی و منابع طبیعی دارد. باین‌حال، تحلیل‌ها نشان داد که این سازمان تنها با آب منطقه‌ای و جهاد کشاورزی تضاد منافع دارد. اداره منابع طبیعی و سازمان حفاظت از محیط‌زیست هر دو، جهاد کشاورزی را متهم به الگوی افزایش محصول بدون توجه به منابع موجود می‌کنند. این درست است که کشاورزی، یک فعالیت اقتصادی-معیشتی است که می‌تواند به فرایند توسعه نیز کمک نماید. باین‌حال، این امر منوط به هماهنگی آن با سایر بخش‌ها است. در واقع، در اغلب موارد نحوه استفاده از منابع طبیعی در بخش کشاورزی که عمدتاً هم به‌طور نادرست بهره‌برداری می‌شود، می‌تواند پیامدهای زیست‌محیطی منفی مانند آلودگی آب، کاهش آب‌های زیرزمینی و حتی تغییرات اقلیم را به همراه داشته باشد (Fallah-Alipour et al., 2018).

راه‌حل این موضوع از مسیر تغییر پارادایم در بخش کشاورزی می‌گذرد. جهاد کشاورزی به‌عنوان متولی بخش کشاورزی باید از رشد کشاورزی به توسعه پایدار کشاورزی تغییر مسیر دهد. بنابراین، در سطح سیاست‌گذاری باید به این پرسش پاسخ داده شود که اصولاً کشاورزی پایدار چیست و چگونه می‌توان به سمت آن پیشرفت کرد؟

سومین الگوی تضاد مربوط به شرکت آب منطقه‌ای استان بود. این شرکت نیز بر سر موضوعاتی مانند: الگوی کشت، تاریخ کشت و حجم آب دریافتی با جهاد کشاورزی تضاد منافع دارد. این‌طور به نظر می‌رسد که این مشکلات محلی ریشه در عدم انسجام و هماهنگی این دو سازمان در سطوح بالا دارد. تا زمانی که این خلأ در سطح سیاست‌گذاری پر نشود، مشکلات در مقیاس محلی به قوت خود باقی خواهند بود (OECD, 2016). تضاد منافع آب منطقه‌ای و جهاد کشاورزی در الگوی چهارم هم تکرار شد. یکی

بهره‌برداران با آب منطقه‌ای هستند. یکی از شرکت‌کنندگان در این باره اشاره می‌کند که:

«بارها در منطقه شاهد بوده‌ایم که بر سر نوبت آب نزاع دسته‌جمعی رخ داده است. این‌ها به این دلیل است که آب منطقه‌ای به‌عنوان متولی بهره‌برداری از آب، برنامه درست و دقیقی برای توزیع آب ندارد.»

موضوع نابرابری در دسترسی به آب و شکل‌گیری تضادهای محلی به‌ویژه در مناطقی که از نظر مکانی بالادست و پایین‌دست دارند امر رایجی به شمار می‌آید (Barli et al., 2016). تحقیقات گذشته عوامل اقلیمی مانند خشکسالی و کاهش میزان بارش‌ها در کنار مواردی چون سوء مدیریت منابع آب و نبود سازوکار حکمرانی آب در مقیاس محلی از عوامل بروز تضاد در شبکه‌های آبیاری معرفی نموده‌اند (Gleik, 2014). قاعدتاً برای ارائه راهکار در مورد بعد اقلیمی قابلیت زیادی وجود ندارد، اما در زمینه حکمرانی و مدیریت آب به‌ویژه در زمینه توزیع آب بهترین راهکار ایجاد سازمان‌های حوضه آبریز در سطح منطقه است (OECD, 2021). این سازمان‌ها می‌توانند با بهره‌گیری از زمینه تاریخی و پتانسیل‌های اجتماعی منطقه، آب را تحویل گرفته و بین کشاورزان به‌صورت عادلانه توزیع نمایند. این سازمان‌ها همچنین می‌توانند زمینه خوبی برای مدیریت و احیای حل‌وفصل تضادها نیز فراهم آورند.

تشکر و قدردانی

مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول در گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی است.

پیش‌ازاین نیز عدم مشارکت مردم در طرح مدیریت منابع آب گاوشان به‌عنوان چالش اساسی در حکمرانی آب تشخیص داده شده بود (Tatar et al., 2019). این در حالی است که مشارکت مردم، شالوده اساسی در حکمرانی آب است (Silima, 2016). ظاهراً عملیاتی‌ترین راهکار برای این چالش، تحویل آب به کشاورزان از طریق ایجاد تشکلهای آب‌بران است. در حوضه تحت پوشش سد گاوشان در مجموع ۶۴ تعاونی آب‌بران تشکیل شده است، اما آنچه از الگوی پنجم تضاد نیز قابل تشخیص است تشکلهای آب‌بران هم در اجرای مأموریت خود با شرکت آب منطقه‌ای درگیر تضاد شده‌اند. کما اینکه در مصاحبه‌ها نیز اشاره شد اصولاً تشکلهای آب‌بران در مدیریت آب منطقه از مشروعیت کافی برخوردار نیستند:

«تشکلهای آب‌بران فقط روی کاغذ هستند و آب منطقه‌ای تصمیمات را به‌تنهایی اتخاذ می‌کند. گاهی جلساتی با مدیران تشکلهای برگزار می‌شود که آن هم برای اطلاع‌رسانی در مورد تصمیمات اتخاذ شده است و یا گرفتن تضمین برای پرداخت آب‌بها.»

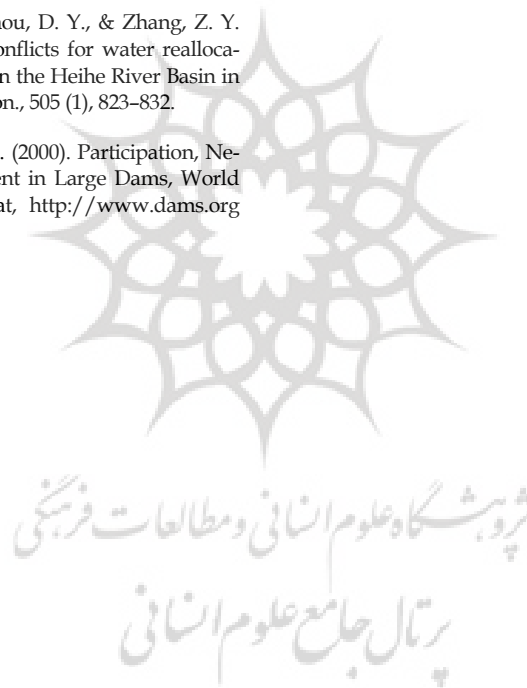
تسهیل مشارکت و تقویت این نهادها از یک‌سو تابعی از نهادینه شدن مشارکت ذی‌نفعان است که منجر به افزایش میزان مشارکت داوطلبانه مردم می‌شود و از سوی دیگر وابسته به چهارچوب‌های قانونی است که زمینه را برای مشارکت ذی‌نفعان فراهم می‌آورد (Balali et al., 2009). ظرفیت‌سازی برای مشارکت اغلب با توانمندسازی جوامع محلی ارتباط دارد. بنابراین، به‌منظور تحقق مشارکت در حکمرانی آب باید به توانمندسازی جوامع محلی به‌ویژه بهره‌برداران منابع آب توجه ویژه‌ای شود. توانمندسازی کشاورزان، ایجاد انگیزه در آنها برای شرکت در فعالیتهای گروهی از وظایف ترویج کشاورزی در کشورهای در حال توسعه است (karimi Gougheri et al., 2018). بنابراین، اگر در طرح مدیریت منابع آب گاوشان بهره‌برداران تمایلی برای مشارکت در مدیریت آب ندارند، باید به ضعف و ناکارآمدی ترویج کشاورزی در منطقه مورد مطالعه پی برد. عدم موفقیت ترویج کشاورزی دولتی در وظایف محوله در کشورهای در حال توسعه قبلاً نیز مطرح شده بود. متأسفانه سیستم‌های ترویج دولتی در سراسر جهان روبه‌زوال هستند (Mutimba, 2014). این موضوع نیاز به تحقیق و تفحص بیشتری دارد. علل این ضعف و ناکارآمدی ترویج در ایران و به‌طور خاص در منطقه تحت پوشش گاوشان نیاز به مطالعات میدانی و تحلیل اسنادی دارد. از این رو پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده این موضوع مدنظر قرار گیرد.

ششمین الگوی تضاد ترسیم‌شده مربوط به بهره‌برداران در حوضه آبخیز گاوشان بود. نتایج تحلیل‌ها در این بخش نشان داد که بهره‌برداران با جهاد کشاورزی و شرکت آب منطقه‌ای درگیر تضاد هستند. دسترسی نابرابر به آب در منطقه و تملک زمین‌های کشاورزی به‌منظور ایجاد زیرساخت‌های شبکه از جمله موارد تضاد

References

- Abedi Sarvestani, A., Ezzati, N., & Abdollahzadeh, G.H. (2021). Water conflict and its management strategies among users of common water wells: the case study of farmers in Bahar city in Hamedan province, *Water Resources Engineering Quarterly*, 14(49), 1-12 (In Persian).
- Ahmadvand, M., & Karami, E. (2009). A social impact assessment of the floodwater spreading project on the Gareh-Bygone plain in Iran: a causal comparative approach. *Environ Impact Assess Rev*, 29,126-136.
- Amirkhani, P., Rostami, F., Gravandi, Sh. (2021). Root analysis of factors limiting the success of the water pumping station project in Qomshe Faraman village, Kermanshah city. *Geography and Environmental Planning*, 33(1), 89-112 (In Persian).
- Balali, M. R., Keulartz, J., & Korthals, M. (2009). Reflexive Water Management in Arid Regions: The Case of Iran. *Environmental Values*, 18: 91-112.
- Barli, O., Baskent, E., Turker, M., & Gedik, T. (2016). Analytical approach for analyzing and providing solutions for the conflicts among forest stakeholders across Turkey. *Forest Policy and Economics*, 9(3), 219-236.
- Bijani, M., & Hayati, D. (2011). Water conflict in agricultural system in IRAN: A human ecological analysis. *Journal of Ecology and Environmental Sciences*, 2, 27-40.
- Bijani, M., & Hayati, D. (2015). Farmers' perceptions toward agricultural water conflict: The case of Doroodzan dam irrigation network, Iran. *Journal of Agricultural Science and Technology (JAST)*, 17 (3), 561-575.
- Bijani, M., Hayati, D., Azadi, H., Tanaskovik, V., & Witlox, F. (2020). Causes and Consequences of the Conflict among Agricultural Water Beneficiaries in Iran. *Sustainability*, 12 (16), 1-22.
- Claussen, E. (2004). An effective approach to climate change. *Science*, 306(5697), 816.
- Fallah-Alipour, S., Mehrabi Boshrabadi, H., Zare Mehrjerdi, M. R., & Hayati, D. (2018). A framework for empirical assessment of agricultural sustainability: The case of Iran. *Sustainability*, 10(12), 4823.
- Ghasemi, M., Karmi Dehkordi, E., & Ebrahimi, A. (2016). Analysis of the conflict between social activists in the fields of natural resources and its effects on rural society (case study: Borujen city). *Rural Research*, 8(4), 635-648 (In Persian).
- Gleik, P.H. (2014). Water, drought, climate change, and conflict in Syria. *Journal of the American Mathematical Society*, 6 (2), 331- 340.
- Guba, E. G., Lincoln, Y. S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*, Handbook of qualitative research, London CA: Sage Publication.
- Hjorts, C. N., Christensen, S. M., & Tarp, P. (2005). Rapid stakeholder and conflict assessment for natural resource management using cognitive mapping: The case of dam forest enterprise, Vietnam. *Agriculture and Human Values*, 22(2), 149-67. doi: 10.1007/s10460-004-8275-z
- Julio, N., Figueroa, R., Ponce Oliva, R. D. (2021). Water Resources and Governance Approaches: Insights for Achieving Water Security. *Water*, 13, 3063. <https://doi.org/10.3390/w13213063>.
- karimi gougheri, H., Rezaei Moghaddam, K., & Rezaei, A. (2018). Social Network Analysis, a new approach to Explain Pluralistic Extension and Education System: The case of Kerman Province. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 49(2), 311-329.
- Mahab Quds Consulting Engineering Company (2013). National COW plan. Revision report of temporary diversion and flood discharge systems of Gavshan Reservoir Dam: 1-39.
- Mahato, K. B., & Ogunlana, S.O. (2011). Conflict dynamics in a dam construction project: a case study, *Built Environment Project and Asset Management*, 1(2), 176-194.
- Muigua, K. (2016). Managing natural resource conflicts in Kenya through negotiation and mediation. *Alternative Dispute Resolution (CIArb Kenya)*, 4(2), 1-63.
- Mutimba, J. K. (2014). Reflections on agricultural extension and extension policy in Africa. *South African Journal of Agricultural Extension*, 42(1), 15-26.
- Naderi, L., Karmi Dehkordi, E., Moghadis, M., & Badsar, M. (2022). Analysis of the interaction of demands, power, participation and conflict of stakeholders in water crisis management in Zayandeh Rood basin. *Environmental Research*, 13(25), 379-398.
- OECD. (2016). *Water Governance in Cities*, OECD Studies on Water; OECD Publishing: Paris, France.
- OECD. (2021). *Toolkit for Water Policies and Governance Converging Towards the OECD Council Recommendation on Water*. OECD Publishing: Paris, France.
- Ramirez, R. (1999). Stakeholder analysis and conflict management. In D. Buckles (ed.), *Cultivating peace: Conflict and collaboration in natural resource management* (pp. 101-26). Washington, D. C.: World Bank Institute.
- Ranjabr, E., Haq Doust, A., Salsali, M., Khoshdal, A., Soleimani, S., & Bahrami, N. (2011). Sampling in qualitative research: a guide for getting started. *Scientific Research. Journal of the University of Medical Sciences of the Army of the Islamic Republic of Iran*. 10(3): 238-250.
- Rogers, P., & Hall, A. W. (2003). *Effective water governance* (Vol. 7). Stockholm: Global water partnership.
- Saidi, A., Talshi, M., Zia, Noushin, M. M. (2016). Analysis of organizational network effective on rural creep in rural settlements around Hamadan. *Rural Research*, 8(3), 454-469.
- Sefidgar dizgarani, S., Rostami, F., Tatar, M. (2022). Qualitative assessment of the social-environmental components of the Gaoshan dam project from the point of view of the project actors. *Sustainability, Development and Environment*, 3(3), 67-82 (In Persian).
- Sauer, A. (2008). Conflict pattern analysis: Preparing the ground for participation in policy implementation. *Systemic Practice and Action Research*, 21(6), 497-515.

- Silima, T. (2016). Good governance and conflict resolution in Africa. *Journal of Public Administration and Development Alternatives (JPADA)*, 1(1), 1-14.
- Solaymani, S. (2021). A review on energy and renewable energy policies in Iran. *Sustainability*, 13(13), 7328.
- Tatar, M., Papzan, A.H., & Ahmadvand, M. (2019). Explaining the Good Governance of Agricultural Surface Water Resources in the Gavshan Watershed Basin, Kermanshah, Iran. *Journal of Agricultural Science and Technology*. 21. 1379-1393.
- Tatar, M., Papzan, A.H., & Ahmadvand, M. (2022). Understanding factors that contribute to farmers' water conflict behavior. *Water policy*. 24 (4): 589-607.
- Uprety, D. R. (2006). Conflicts in natural resource management -examples from community forestry. *Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft für Agrarökonomie*, 15,143-155.
- Veisi, Keivan., Bijani, M., & Abbasi, E. (2020). A Human Ecological Analysis of Water Conflict in Rural Areas: Evidence from Iran. *Global Ecology and Conservation*.23 (2), 1-12.
- Wang, X. J., Yang, H., Shi, M. J., Zhou, D. Y., & Zhang, Z. Y. (2015). Managing stakeholders' conflicts for water reallocation from agriculture to industry in the Heihe River Basin in Northwest China, *Sci. Total Environ.*, 505 (1), 823-832.
- World Commission on Dam (WCD). (2000). *Participation, Negotiation and Conflict Management in Large Dams*, World Commission on Dams Secretariat, <http://www.dams.org> Viewed on (2007/11 /2)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی